

Engelsk debatt om socialism

Fabian Society, vars realistiska och intelligenta skrifter sedan mer än ett halvt århundrade hört till det bästa i socialistisk debatt, har nyss utgivit två föredrag av mycket stort intresse. Författarna är självständiga och högt bildade socialdemokrater: den ene, G. D. H. Cole (British Labour Movement), hör till partiets intellektuella veteraner, den andre, R. H. S. Crossman (Socialist values in a changing civilization), är en av partiets främsta yngre parlamentsledamöter. Särskilt Crossmans skrift är verkligen betydande; något inlägg av jämförlig friskhet och energi har inte sedan många år presterats i den svenska arbetarrörelsen.

En viss missräkning med det resultat som vunnits efter Labours valseger år 1945 spåras i båda skrifterna. Socialiseringsprincipen har förlorat "förgyllningen", skriver Cole, och efter vad som gjorts står den brittiska socialdemokratin praktiskt taget utan program. Partiet har knappast kvar mer än parollen "ned med Tories", och denna paroll "blir användbar först sedan Tories har haft en period av makt och givit de fattiga något nytt att hata dem för". Crossman understryker — i stort sett säkerligen med rätta — att arbetarregeringen genomfört väldiga förbättringar genom sina sociala reformer och sitt försök att skapa full sysselsättning, men även han finner att man inte nått vad som eftersträvats. "Jag tror att arbetarregeringen någon gång 1943 eller 1949 slutfört det verk som Fabianerna planlagt under de föregående trettio åren. Alla de påtagliga saker har gjorts som man stridit för och tvistat om. Och likväl, trots att vi gjort allt detta, har underligt nog inte vårt ideal, våra värde-mönster, blivit förverkligade."

Denna känsla av att reformerna inte lett till den belåtenhet, den uppräckning, det "goda liv" som man drömt om skymtar ofta i den engelska debatten. Avsikten är inte att här stanna vid denna punkt för att finna vapen mot socialdemokraterna och socialiseringsstanken. Det väsentliga i Crossmans inlägg är en obunden och generell analys av utvecklingen och ett försök — om också ytterligt vagt — att antyda nya riktlinjer.

Socialismen — och i stor utsträckning andra politiska rörelser — har utgått från föreställningar som nu framstår som illusioner, det är en huvudtanke i Crossmans skrift.

Man trodde på de ekonomiska faktorernas avgörande betydelse, på att ett ekonomiskt välorganiserat samhälle skulle "leda till ett samhälle av fria och jämlika människor". Nu har man klart för sig att människorna inte är bestämda blott av sitt ekonomiska läge och att en perfekt statsorganisation kan krossa den enskilde. Man trodde på att kapitalismen måste gå under på grund av "inre motsägelser"; nu har man funnit att ett kapitalistiskt (dvs. icke socialistiskt) samhälle kan bestå och framgångsrikt arbeta för allmän välfärd. Man trodde på framstegets ofrånkomlighet, och för socialisterna innebar denna tro att — antingen genom revolution eller genom successiva förändringar — socialismen skulle segra och skapa ett klasslöst samhälle. Nu vet man att det kan gå galet, och till och med att en seger för socialismen inom ekonomin kan medföra motsatsen till det samhälle som man hoppats på.

Alla dessa misstag berodde, fortsätter Crossman, på att man beaktade den ekonomiska, inte den politiska omvälvningen. Staten var svag under 1800-talet i jämförelse med den väldiga ekonomiska expansionen, och den fara som själva statsmakten kan innebära observerades inte. Den faran har nu blivit uppenbar. Staten är inte ett organ för en viss klass, men den kan som organ för byråkratin, "direktörerna", bli vida farligare än det "verkställande utskott för bourgeoisin" som Marx talade om. Staten "är en makt i sig själv, och om man en gång erövrar denna makt, behärskar armén, dirigerar tvångsåtgärderna och kontrollerar tankarna... genom radion och tidningarna — om man har dessa maktmedel, har man större makt än några kapitalister i världen... Den Stora Leviathan har dykt upp igen efter det lilla avbrottet på 1800-talet, då under några få år ekonomin tycktes ha större betydelse än politiken... Vi har i vårt århundrade blott återgått till människornas naturliga tillstånd, vilket är att leva i ständig fara för slaveri."

Den mest slående illustrationen för sin tes finner Crossman i en jämförelse mellan USA och Ryssland. I USA har kapitalismen blivit en välfärds-kapitalism; den totalitära tendens som hotar hela världen genom statsmaktens utvidgning hålls i schack genom moraliska grundsatser, kristna och demokratiska. I Ryssland åter har kommunismen, med

sin ursprungliga syn på den ekonomiska omvälvningens befriande konsekvenser, etablerat den totala staten. "Genom en ödets ironi har den ryska revolutionens frigörande kraft under de senaste tjugua åren omvandlats och till den grad fördärvat att Sovjetkommunismen blivit det främsta exemplet på det tjugonde seklets totalitära byråkratstat, det främsta exemplet på ett privilegiesamhälle. Den kommunistiska eliten får lära sig tro att den måste begagna massorna som medel att nå makten och sedan ögonblickligen förstöra arbetarklassens organisationer."

Det väsentliga för vår generation blir att motstå, att besegra denna utvecklingstendens, som överallt gör sig gällande, att hindra uppkomsten av en totalitär stat. Socialismen måste inse att "egendom ej längre är jämställd med makt,

att de rika är en tämligen maktlös grupp i detta land". Frågan om privat eller offentlig äganderätt är för framtiden sekundär; det viktiga är att hejda ämbetsmannaväldet genom decentralisation, genom fördelning av makten och ansvaret. "Varför känner järnvägsmannen missräkning med socialiseringen? Därför att den inte givit honom något ansvar. Varför har alla en känsla av missräkning? Företaget kommer i statens händer, flaggan hissas, och ledningen förblir densamma." Den "stora frågan för demokratin är om det går att fördela makten och hindra direktörssamhället att bli ett samhälle med två klasser — med byråkratin, företagsledarna, fackföreningsledarna, politikerna på toppen, och under dem en massa av missräknade, olyckliga människor"